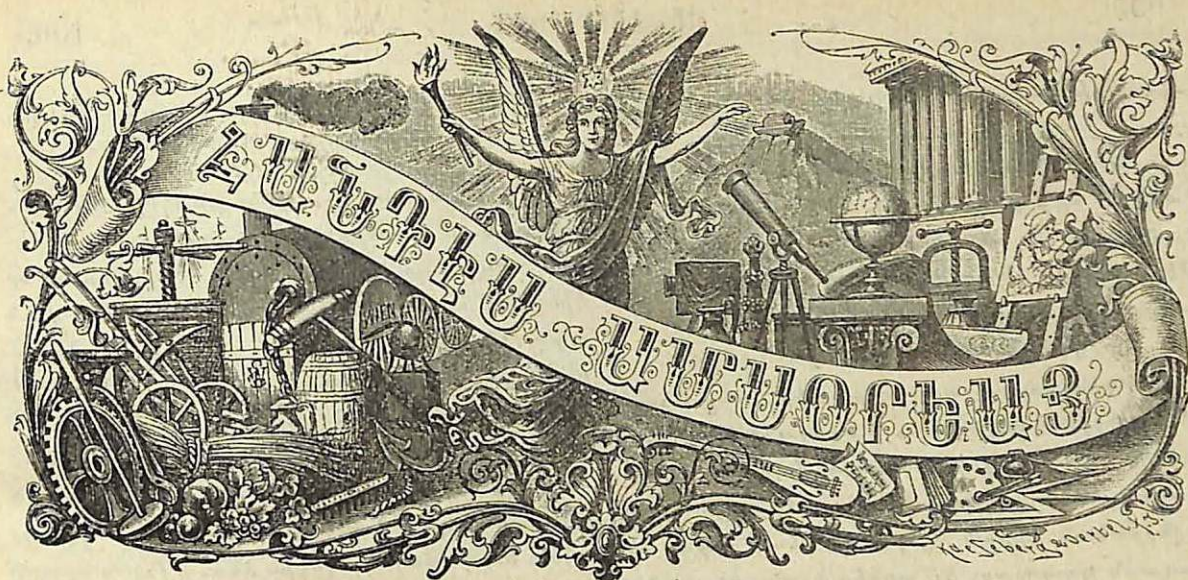

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ

ԼԸ. ՅԱՐԻ 1924

Տարեկան 4 դր. = 1 ստեղծագործություն

ԹԻԻ 3-4
ՍԱՐՑ—ԱՊՐԻԼ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՓԵՒՍՏՈՍ ԲԻԻԶԱՆԳԻ ԱՂԱԲԻՐՆԵՐԷՆ

ՍՔԱՆԱԶԵԼԻՔ ԶՈՐ ԵՑՈՑՑ ԱՍՏՈՒԱՆԻ Ի ԶԵՆՈՒ ՍՐԲՈՑՆ
ԵՐԱՍԻՄՈՍԻ

որդեն Հ. Յուզեփ Գաթրճեան մատնացոյց
ըրած էր, թէ փաւստոս իւր Պատմութեան մէջ օգտուած է Հարանց Վարդերէն.¹ Ներսէսիսարկաւագապետին խաղայ հրաշից նկատմամբ կ'օրինակուի ինչ ինչ անապատաւոր հարց պատմութեանց մէջէն: Ուրիշ վանական պատմութեանց կամ Հարանց վարուց մէջ կարգացածն ի Հայաստան Մամբրէ միայնանցը կը բերէ անշուշտ¹: Թէեւ մասնաւոր ակնար-

կութիւն մը որոշ կէտի մը մասին չենք գտներ Հ. Գաթրճեանի գրութեանց մէջ, բայց անոր սուր գատողութիւնը կ'արդարացնէ Ս. Երասիմոսի Սքանչելիքը, որ պահած է մեր 705 ռուբլիորիկի մէջ, Հարանց Վարուց պատմութիւններու շարքին մէջ:

Զեւագիրս, նոր ստացուած Կ. Պոլսէն, գրուած է 1403ին, Անձեւացեաց վանքին մէջ եւ կը պարունակէ հարուստ մաս մը Հարանց Վարուց հնագոյն խմբագրութեան: Կան հոս հատուածներ, որոնք անձանթ մնացած են Հարանց Վարուց վանքի 1855ի հրատարակութեան:

Սքանչելիք զոր եցոյց Աստուած ի ձեռն սրբոյն Երասիմոսի, այն մասերէն է, որոնք չեն առնուած յիշեալ հրատարակութեան մէջ: Բայց անիկա կը վերաբերի Հարանց Վարուց, եւ թարգմանութիւնը շատ հին կ'երեւայ, թերեւս նոյն իսկ Ե. Գարէն, թէեւ ցոյց տայ տեղիս տեղիս լեզուական խանգարումներ: Նոյն Սքանչելիքը ունինք նաեւ մեր թ. 213, թղ. 297ա Յայտմաւորքի մէջ, ենթարկուած նոր խմբագրութեան, լեզուի եւ շարագատութեան հզօր փոփոխութիւններով, այնպէս որ համեմատութեան առնուլ անկարելի է:

Այս Սքանչելիքը, եթէ ոչ ուղղակի թ. 705ի ընծայած խմբագրութեամբ, բայց գոնէ անոր մէկ հնագոյն ձեւովը ծանօթ եղած է փաւստոսի ի վարս Ս. Շաղիտայի: Ինչ որ կը պատմուի հոս Ս. Երասիմոսի մասին, նոյնը

¹ Սրբազան Պատարագամատոյցք, Վիեննա 1897:

նմանողութեամբ մերձեցուած է Հաղիտայի, այսպէս ցամաք ոտքով գետերէն անցնելը, առիւծի թաթին բուժումը: Ուշադրութեան արժանի է որ Փաւստոս (Ե. ԻԵ) նշանակելով Ս. Հաղիտայի անապատը «յառիւծ լերին», թերեւս ասկէ մղուած հնարած է Սրբոյն բնակացութիւնը առիւծներու հետ:

Կը գրէ Փաւստոս (Ե. ԻԷ).

«Հաղիտայս, այր սուրբ, էր լիալ աշակերտ մեծին Դանիէլի. եւ ի տղայութենէ իւրմէսնեալ էր համակ յանապատս եւ ընդ անապատաւորս խոտաճարակ լեալ էր: Եւ յետ հանգստեան սրբոյն Կերսէսի գնաց չոգաւ ի գաւառն Կորդուաց, եւ առնէր նշանս եւ սքանչելիս. եւ բնակէր ի մէջ առիւծուց. աւելի քան զքսան առիւծ հանապաղ շրջէին ընդ նմա հանապաղաւրդեալք:

Էր զի լինէր զի յորժամ ցաւ ինչ ցաւէր գաղանացն, գային շուրջ պատէին զնովաւ, եւ ձգձգէին զՀաղիտայն, եւ նշանաւ առնէին խնդրել զբժշկութիւն: Եւ էր երբեմն՝ զի առեւծ մի մեծ, եւ էր ելեալ եղէգն ընդ թաթուլ բաղկին առիւծոյն, եւ եկն առեւծն առ սուրբն Հաղիտայն ի լեառնն՝ յորում նստէր. եւ զաւրէն մարդոյ ի վեր առեալ զթաթուլն՝ ցուցանէր նմա զվէրն, նշանացէր նմա բժշկել զինքն: Իսկ սուրբն Հաղիտա հանէր զեղէգն՝ որ ընդ վէրն մտեալ էր, եւ թքանէր ի վէրն, եւ թաշկինակաւ՝ զոր ընդ գլուխն իւր էր ածեալ՝ հանեալ պատէր զթաթ առիւծուն եւ բժշկէր:

Եւ այսպէս բիւրապատիկ եւ պէսպէս առնէր զսքանչելիս: Եւ գաղանք էին կենաց կցորդ նորա, մինչ շրջէր նա յանապատս զամենայն աւուրս կենաց իւրոց:

Եւ ի գետ իբրեւ հասանէր, կաշկաւքն անցանէր ի վերայ ջուրցն գետոցն, եւ ոչ թանային կաշիկքն նորա...»:

Կայ ասորական գրականութեան մէջ Ս. Հաղիտա մը, որ գործած է Դ. գարուն ի Բեթ Կարդու (վարքը Bedjan, Acta martyr. et Sanct. I, 424 - 465), եւ անշուշտ այս առաքեալն է Կորդուաց, զոր Փաւստոս Դանիէլի աշակերտն ըրած է: Այս մասին կ'անդրադառնանք մենք ուրիշ առթիւ:

Այս անգ իմ հրատարակեմ Սքանչելիքս իւր ամբողջութեան մէջ համաձայն մեր Թ. 705, ԹՂ. 355ա—356ա Ոսկեփորիկին, թողլով համեմատութիւնը ընթերցողներուս:

Հ. Ն. ԱԿՈՆՏԱՆ

ՍՔԱՆՉԵԼԻՔ ԶՈՐ ԵՑՈՅՑ ԱՍՏՈՒԱԾ Ի ՁԵՌՆ
ՍՐԲՈՅՆ ԵՐԵՍՄԻՈՍԻ

Սուրբս այս Երասիմոս բնակեալ էր յանապատս որ էր մերձ ի Յորդանան:

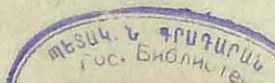
Արդ այսպէս ընկալաք ի հարց սրբոց որ էին մերձ առ Երանելին, եւ պատմեցին մեզ վասն սրբոյ ծերոյն, զի երթալով ի վերայ Յորդանանու որպէս ի ցամաքի: Դէպ եղեւ յաւուր միում երթալ ծերոյն մերձ յեղուն Յորդանանու. եւ հանդիպեալ նմա՝ առեւծ մի մանչելով եւ արտասուելով. եւ ունէր ի ձեռին լարում խոցուած եղեգան. իբրեւ ետես զծերն, անկեալ երթալով զհետ նորա. կաշեալ զվէրս ձեռաց իւրոց առաջի ծերոյն՝ խնդրէր ի նմանէ զբժշկութիւն որպէս բանաւոր: Իբրեւ ետես ծերն զառիւծն ի նիւղութեան՝ կաշեալ զձեռանէ նորա եւ հան զեղէգն հարեալ ի նմա՝ յոյժ զգուշութեամբ. եւ մաքրեալ զվէրն՝ առողջացոյց եւ արձակեաց խաղաղութեամբ: Իբրեւ ողջացաւ առիւծն՝ ոչ մեկնէր ի ծերոյն, այլ շրջէր զհետ նորա: Եւ տեսեալ զիմաստութիւն գաղանին՝ փառաւորեաց զԱստուած: Եւ յայնմ հետէ կերակրէր զնա հացիւ. եւ այլ զոր ինչ եւ հանդիպէր տայր նմա: Եւ էր էշ մի որ բերէր ջուր յանապատս, վասն զի ոչ գոյր մերձ յանապատս, բայց միայն ի Յորդանանէ: Եւ էր հեռաւոր անապատս ի Յորդանանէ իբրեւ մղոնաւ միոյ: Իսկ Երանելի ծերոյն կացուցեալ զառիւծն ի սպասաւորութիւն իշոյն¹, զի արածէր եւ բերէր զջուր վանացն: Եւ եղեւ յաւուր միում զի արածէր զնա, ննջեալ առիւծուն՝ հեռացաւ ի նմանէ էշն. եւ հանդիպեալ ճանապարհորդաց որ երթային ի Հնդկիս, հանդերձ ուղտաւք: Եւ նոցա տեսեալ զէշն առին եւ տարան ընդ ինքեանս: Իբրեւ զարթեաւ առիւծն, ոչ ետես զէշն, յարուցեալ ընթանալով յայս կոյս, յայն կոյս. եւ իբրեւ ոչ եգիտ, գայ յանապատս, թերեւս անդ իցէ, եւ ոչ եգիտ: Եւ տեսեալ ծերոյն զառիւծն կարծեաց թէ կերեալ իցէ. եւ ասէ ցնա. Ո՛ւր է էշն: Եւ նա լռեալ հայէր ընդ գետինն իբրեւ զմարդ: Ասէ ցնա ծերն. Կերա՞ր զէշն. կենդանի է Տէր, զգործն զոր գործէր էշն, զնոյն պարտ է եւ քեզ գործել: Եւ նա հնազանդեալ աստուածային հրամանաւ², բերէր զջուրն ի Յորդանանէ ի յանապատս:

¹ 2Ես. 1, 15:

² Թ. 213 ունի հոս. «Եւ մաքրեալ զվէրն եթուք ի նմա եւ ողջացոյց. եւ առիւծն այլ ոչ մեկնեցաւ ի ծերոյն»:

³ 2Ես. 1, 15:

⁴ Թ. 213 կամաւն Աստուծոյ:

Եւ եղեւ յետ ժամանակի գալ յանապատն իշխանի միոյ յերկրպագութիւն սուրբ ուխտին եւ խնդրել աղաւթս ի ծերոյն: Եւ տեսեալ զառեւծն զի բերէր ջուր վանիցն, ի հիացման եղեալ հարցանէր ի նոցանէ թէ զինչ իցէ այն: Եւ ծանուցանեն նմա զորպիսութիւնն: Եւ նորա ողորմեալ առեւծուն, հանեալ երիս դահեկանս ետ ի գինս իշջոյն¹, զի աղատեսցի առիւծն: Եւ իրրեւ աղատեսցաւ առեւծն, դարձեալ սպասաւորէր իշջոյն¹:

Իսկ յաւուր միում դէպ եղեւ առեւծուն հանդերձ իշջոյն բերել ջուր յանապատն. եւ հանդիպեալ այնոցիկ որոց տարեալ էր զէշն, դարձեալ հաց բերելով ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ. եւ էշն ընդ նոսա: Եւ առեւծուն տեսեալ ծանեաւ զէշն, գնաց ընդ առաջ նորա: Եւ այնքամ տեսեալ ուղտապանացն զառեւծն, զարհուրեալ փախստական եղեն ի նմանէ: Եւ առեալ բերանաւ զպախացաց² իշջոյն³ եւ բերեալ ի վանս, հանդերձ երիւք ուղտովքն⁴, նոյն բարձեալ ցորենովն, յոյժ ուրախութեամբ կացուցեալ առաջի ծերոյն: Իրրեւ ետես ծերն յոյժ զըջացաւ, թէ ի զուր դատապարտեցաք զառեւծն. եւ եղեալ անուն առեւծուն Յորդանէ⁵:

Եւ յայնմ հետէ յոր վայր առաքէին զուղտսն ի պէտս վանիցն, զհետ նոցա երթայր առեւծն, եւ սպասաւորէր հանդերձ երկուղիւ: Եւ եղեւ գնալ առեւծուն զհետ ուղտուցն հեռաւոր ճանապարհ. եւ հաս վախճան սուրբ ծերոյն Երասիմոսի, եւ ոչ հանդիպեալ առեւծուն յանապատն: Եւ յետ սակաւ աւուրց եկեալ խընդրէր զծերն. եւ ընթացեալ աշակերտ ծերոյն ընդ առաջ նորա եւ ասէ. Յորդանէ⁶, եթող զմեզ որք հայրն մեր եւ փոխեցաւ առ Տէր: Եւ բերեալ կերակուր ետ առաջի նորա զի կերիցէ եւ նա ոչ եկեր. այլ յարուցեալ շրջէր եւ խնդրէր զծերն. եւ իրրեւ ոչ գտանէր, զաղաղակ բարձեալ գոչէր ձայնիւ մեծաւ եւ ողբայր դառնապէս. մինչեւ զամենսեան յարտասուս շարժէր: Եւ այն հայեցեալ աշակերտի ծերոյն կոչեաց զառեւծն եւ ասէ. Ի՞կ զի երթեալ ցուցից քեզ զգերեզման ծերոյն: Եւ յուղի անկեալ երթայր զինի աշակերտին: Եւ վասն զի հեռագոյն էր գերեզման ծերոյն ի վանիցն իրրեւ կէս մղոնաւ, եւ յորժամ եկին ի գերեզմանն, ասէ

ցառեւծն: Ահա գերեզման ծերոյն: Եւ նորա եղեալ զծունգսն իւր ի գետինն խոնարհեցուցեալ զգլուխն իւր ի վերայ գերեզմանին լայր դառնապէս. եւ անկեալ ի գետինն թաւալէր եւ գոչէր արտասուելով եւ կոծէր չարաչար: Եւ այնքան հարեալ զգլուխն զգետնի, եւ մագլաւն զկուրծսն մինչ առ ժամայն անկեալ մեռանէր: Եւ տեսողացն հիացեալ աւրհնութիւն եւ փառս մատուցանէին ամենասուրբ Երրորդութեանն որ այնպէս զփառաւորիչս իւր փառաւորէ:

Արդ կացեալ առեւծուն ի սպասաւորութեան սրբոյն երիս ամս¹ յառաջ քան զգտանել իշջոյն եւ հինգ ամս² յետոյ, եւ մի ամիս անձամբն բերեալ զջուր վանիցն:

Այս ամենայն եղեւ ոչ զի հոգի ունեւիւր առեւծուն կամ բան, այլ աստուածային զաւրութիւնն այնպիսի սքանչելիս երեւեցուցանէ. եւ յայտ առնէ թէ զիւրդ նախաստեղծին Ադամայ հնազանդ էին գազանք վայրենիք յառաջ քան զպատուիրանադանցութիւնն, զմերկանալն յաստուածային փառացն եւ աւտարանալն ի դրախտին պահպանութենէ: Եւ դարձեալ ցուցանէ թէ որ կայ եւ մնայ ի հրամանին Աստուծոյ, մեծի փառաց եւ պատուոյ արժանի լինի ի հանդերձեալ ատենին:

ՊԱՐՍԱԿԱՆ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԱՅԻՆՆԵՐ

Ա.

ԱՅԻՆՆԵՐ ՄԻՍԿԻՆ ՄԱԹԵՈՍ

Ա.

Միջավայրն եւ աշուղը:

Ինչպէս որ ծիծաղը երեսին, հանաք ու կատակը բերնին, պարզ եւ հասարակ, բայց վառվռուն եւ կրակոտ մի աշուղ է Միսկին Մաթէոսը (Աբրահամեան), որ երեսուն տարիներէ ի վեր ծառայում է աշուղական արուեստին:

Նրա կեանքի եւ գործունէութեան շրջանը Սպահան նահանգի Չահարմահալ գաւառն է:

1 Ձեռ. Գ. ամբ:

2 Ձեռ. Ե. ամբ:

1 Ձեռ. իշջոյն:

2 Թ. 213 բերանովն զպահուցս իշջոյն:

3 Ձեռ. իշջոյն:

4 Ձեռ. երեք ուղտովն:

5 Թ. 213 Յորդանէս:

6 Թ. 213. Յորդանէս: